

ความเป็นมาของการเลี้ยงโคนมและการผลิตนมสดในประเทศไทย

การริเริ่มเลี้ยงโคนมและการผลิตนมสด

การเลี้ยงโคนมในประเทศไทยจะเริ่มตั้งแต่เมื่อใดไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัด ทราบกันแต่เพียงว่าเริ่มต้นมาจากชาวอินเดียที่เข้ามาอาศัยในประเทศไทย เนื่องจากความนิยมในการบริโภคอาหารนมเนย ชาวอินเดียจึงได้มีการเลี้ยงโคนมไว้บริโภคน้ำนมเพื่อใช้บริโภคกันภายในครอบครัว เมื่อมีนมเหลือใช้จึงจะนำออกจำหน่ายในกลุ่มชาวอินเดียด้วยกันก่อนที่จะขยายไปจนถึงบุคคลทั่วไป โคที่เลี้ยงกันในระยะเริ่มแรกนั้นเป็นโคพื้นเมืองซึ่งให้มน้อยมากจึงได้มีการนำโคอินเดียเรียกกันในขณะนั้นว่าโคบังกาลาซึ่งสามารถให้นมมากกว่าเข้ามาเลี้ยง โคสามารถให้นมได้ตัวละประมาณ 2-3 กิโลกรัมต่อวัน บริเวณที่เลี้ยงกันมากอยู่ในเขตรอบๆ จังหวัดพระนคร(ในขณะนั้น) เช่น แถวเสาชิงช้า ถนนวิฑู สำหรับการเลี้ยงแบบอินเดีย ผู้เลี้ยงจะอาศัยอยู่ร่วมกับโคซึ่งถูกผูกขึ้นตลอดเวลาในโรงเรือนที่ปิดทึบและยกพื้นสูงกว่าระดับพื้นดินเพื่อป้องกันน้ำท่วม การผลิตนมจึงขาดความสะอาดและความปลอดภัยในการใช้บริโภคโดยเฉพาะถ้าผู้เลี้ยงโคเป็นวัณโรค เชื้อโรคมักมีโอกาสที่จะแพร่ไปสู่ผู้บริโภคนมได้ง่ายมาก

ระยะเวลาการเลี้ยงโคนมในประเทศไทยคงจะประมาณ 50-60 ปีมาแล้ว ในขณะนั้นคนไทยไม่ค่อยสนใจการเลี้ยงโคนมเพราะขาดความรู้ความชำนาญ ประกอบกับไม่มีตัวอย่างที่ดีให้เห็นและที่สำคัญคือยังไม่นิยมบริโภคนมกัน จะมีการเลี้ยงกันบ้างก็ในกลุ่มคนไทยมุสลิมในจังหวัดอยุธยา คำนรฐบาลได้เริ่มให้ความสนใจที่จะทดลองเลี้ยง

โคมนโดยคุณพระศรีเกษตราภิบาล¹ หัวหน้ากองสัตว์บาล กรมการเพาะปลูก ได้จัดซื้อโคมนจากต่างประเทศมาเลี้ยงที่ตำบลท่าพระ จังหวัดขอนแก่น ปรากฏว่าโคพันธุ์แท้ไม่สามารรถที่จะมีชีวิตอยู่ได้ ทางกองทัพบกก็ได้มีการจัดตั้งฟาร์มโคมนเพื่อเลี้ยงโคพันธุ์เจอร์ซี่จากประเทศออสเตรเลียขึ้นที่ตำบลขี้ม่วง จังหวัดนครราชสีมา แต่ไม่ประสบผลสำเร็จเช่นกัน ส่วนค่านเอกชนก็มิได้สนใจในการเลี้ยงโคมน เช่น ในพ.ศ.2472 คุณหญิงวาสุเทพได้เริ่มการเลี้ยงโคมนขึ้นที่ตำบลบ้านกล้วย² การทดลองเลี้ยงโคมนได้ชะงักไประยะหนึ่งเพราะเชื่อกันว่าไม่สามารถจะเลี้ยงโคมนได้ในเมืองร้อน ต่อมาในพ.ศ.2486³ กระทรวงเกษตรได้จัดตั้งหมวดโคมนขึ้นที่เกษตรกลางบางเขน เพื่อทดลองเลี้ยงและรีดนมจากโคพันธุ์ซิมู (Zebu) ปรากฏว่าได้นมปริมาณน้อยไม่พอจำหน่าย ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง รัฐบาลได้จัดตั้งองค์การนมขึ้นเพื่อรวบรวมนมมาผลิตอาหารสำหรับเลี้ยงทารกซึ่งกำลังขาดแคลนจึงมีการเลี้ยงโคมนกันอีกและระยะนั้นทหารญี่ปุ่นได้นำโคพันธุ์ไฮลสไตน์เข้ามาเลี้ยงด้วย เมื่อสิ้นสงครามองค์การนมได้เลิกล้มไปเพราะมีการนำนมจากต่างประเทศซึ่งมีราคาถูกและคุณภาพดีเข้ามาใช้แทน การเลี้ยงโคมนจึงกลับซบเซาไปแต่สิ่งที่ยังคงเหลืออยู่คือโคพันธุ์ไฮลสไตน์ทำให้เกิดโคลูกผสมพันธุ์ใหม่ที่ให้นมได้ดีกว่าเดิมแพร่หลายไปในกลุ่มผู้เลี้ยงชาวอินเดียนโคบังกาลาแพนจะไม่มีเหลืออยู่เลย

เมื่อคนไทยเริ่มรู้จักคุณสมบัติของนมและหันมาบริโภคกันมากขึ้นจึงมีการสั่งซื้อนมและผลิตภัณฑ์นมจากต่างประเทศปีละจำนวนมากและเพิ่มขึ้นทุกปีเพราะปริมาณนมที่ผลิตได้ภายในประเทศยังมีไม่เพียงพอกับความต้องการ รัฐบาลจึงหันมาสนใจการเลี้ยงโคมนเพื่อช่วยลดปริมาณการนำเข้าของนมและผลิตภัณฑ์นมและเป็นการสร้างอาชีพใหม่ให้

¹ ยอค วัฒนสินธุ์, "การเลี้ยงโคมนในประเทศไทย" (สระบุรี: องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.), หน้า 1.

² สมสุข โปษยานนท์, "บ้านแสนสุข," กสิกร 11 (มกราคม 2481): 31.

³ ประจวบ สุภามาลา, "ภาวะการเลี้ยงโคมนในประเทศไทย," กสิกร 42 (มกราคม 2512): 26.

แก่เกษตรกรด้วย ตั้งแต่พ.ศ. 2495 ได้มีการสั่งซื้อโคนมพันธุ์ต่างๆ จากต่างประเทศมา ทดลองเลี้ยงเพื่อจะหาพันธุ์ที่เหมาะสม เช่น พันธุ์เรคซินคิจากประเทศปากีสถาน พันธุ์ - บราวน์สวิสจากประเทศสหรัฐอเมริกา พันธุ์เจอร์ซีจากประเทศออสเตรเลีย โดยส่งไป เลี้ยงยังสถานีบำรุงพันธุ์สัตว์ในจังหวัดต่างๆ ประกอบกับในพ.ศ. 2499 กรมปศุสัตว์ได้ จัดตั้งสถานีผสมเทียมแห่งแรกขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่โดยใช้เชื้อพ่อโคพันธุ์บราวน์สวิส ปรากฏว่าได้รับผลดี โคบางตัวสามารถให้นมได้วันละ 12-13 กิโลกรัม จากการจัดตั้งสถานี บำรุงพันธุ์สัตว์และสถานีผสมเทียมขึ้นในจังหวัดต่างๆ เช่น สระบุรี ราชบุรี ขอนแก่น เป็นการช่วยให้มีโคนมพันธุ์ดีแพร่หลายไปยังประชาชนทั่วไป

การเลี้ยงโคนมได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจังในราวพ.ศ. 2502 เมื่อพล - เอกสุรจิต จารุเสถณี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร แม้ว่าจะได้รับการคัดค้าน จากสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติว่าการเลี้ยงโคนมไม่เหมาะสมกับสภาพอากาศร้อนในประ - เทศไทย โครงการในระยะแรกก็ได้เริ่มขึ้นจากการจัดสถานีบำรุงพันธุ์สัตว์ที่บึงกวาง จังหวัดสระบุรี เป็นสถานีทดลองเลี้ยงโคนมทำให้การเลี้ยงโคนมขยายตัวออกไปพอสมควร ต่อมาในพ.ศ. 2503 รัฐบาลเคนมาร์คได้ทูลเกล้าฯ ถวายโครงการส่งเสริมการ เลี้ยงโคนมในประเทศไทย เพื่อเป็นของขวัญแก่คนเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ในโอกาสที่ เสด็จเยือนประเทศเคนมาร์คซึ่งเป็นการลงทุนร่วมกันของทั้งสองประเทศ เพื่อจัดตั้งฟาร์ม โคนมและโรงงานผลิตนมสดขึ้นที่อำเภอววกเหล็ก จังหวัดสระบุรี โดยใช้ชื่อฟาร์มโคนม ไทย-เคนมาร์ค การก่อสร้างตามโครงการได้เริ่มขึ้นในพ.ศ. 2504 และในปีเดียวกัน นั้นเองมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ก็ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลออสเตรเลียในการ จัดตั้งโรงนมสำหรับผลิตนมสดขึ้นเพื่อประโยชน์ทางด้านการศึกษาด้วย ในปีถัดมาฟาร์ม โคนมไทย-เคนมาร์คได้เปิดดำเนินงานภายใต้ความช่วยเหลือแนะนำของผู้เชี่ยวชาญจาก ประเทศเคนมาร์คโดยเริ่มจากการฝึกอบรมเกษตรกรให้มีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม ที่ถูกต้องเป็นเวลาประมาณ 1 ปีก่อนที่จะออกไปประกอบอาชีพเลี้ยงโคนม พระบาทสม - เด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มโครงการโรงโคนมสวนจิตรลดาขึ้นในปีนั้นเช่นกันเพื่อส่งเสริม และศึกษาการเลี้ยงโคนมในประเทศ ส่วนการเลี้ยงโคนมในเขตกรุงเทพฯ ซึ่งไม่ถูกสุข

ลักษณะนั้นทางราชการได้สั่งให้ย้ายไปอยู่นอกเขตเทศบาลและสุขาภิบาลทำให้การเลี้ยงโคนมลดลงบ้างเพราะผู้เลี้ยงโคนมบางรายได้เลิกอาชีพไป ในพ.ศ. 2507 รัฐบาลเยอรมันตะวันตกได้ให้ความช่วยเหลือในการจัดตั้งฟาร์มโคนมและโรงงานผลิตนมสดขึ้นที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ชื่อฟาร์มโคนมไทย-เยอรมัน เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนมให้แก่เกษตรกรทำให้การเลี้ยงโคนมเริ่มแพร่หลายไปในจังหวัดเชียงใหม่ การเลี้ยงโคนมกลายเป็นอาชีพที่ได้รับความนิยมมากขึ้นจนมีการจัดตั้งเป็นนิคมสร้างตนเองเลี้ยงโคนมขึ้นที่อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี เมื่อพ.ศ. 2509 โดยกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เลี้ยงโคนมในค้ำนที่ดินและเงินทุน และมีโรงงานผลิตนมสดของฟาร์มโคนมไทย-เดนมาร์กเป็นแหล่งรับซื้อนมดิบที่ผลิตได้ทั้งหมด การเลี้ยงโคนมในจังหวัดสระบุรีจึงได้รับความนิยมสำเร็จและเจริญก้าวหน้าก่อนแหล่งอื่นๆ

เมื่อการเลี้ยงโคนมได้รับความนิยมทำให้มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วไปในหลายจังหวัดโดยเฉพาะในจังหวัดราชบุรี อุดรธานี และนครปฐม จนประมาณพ.ศ. 2510 การผลิตนมดิบในจังหวัดดังกล่าวมีปริมาณมากจนไม่สามารถจำหน่ายได้หมดภายในท้องถิ่น จึงจำเป็นต้องหาแหล่งรับซื้อนมดิบเพิ่มตามโรงงานผลิตนมสดที่มีอยู่ในขณะนั้น ได้แก่ โรงนมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บริษัทไฟร์โมสต์อาหารนม(กรุงเทพฯ)จำกัด เป็นต้น แต่การจัดส่งนมไปยังโรงงานจำเป็นต้องมีสถานที่รับซื้อเพื่อรวบรวมนมดิบจากผู้เลี้ยงโคนมและมีเครื่องทำความเย็นเพื่อรักษาอุณหภูมิของนมดิบไว้ไม่ให้เสีย สหกรณ์ที่ขึ้นได้เสนอโครงการจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมต่อรัฐบาลและได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลเดนมาร์กในการสร้างศูนย์รวมนมและโรงงานผลิตนมสดขึ้นที่จังหวัดอุดรธานี และนครปฐม ส่วนจังหวัดราชบุรียังขาดงบประมาณจึงต้องรอไปก่อน เนื่องจากนมเป็นสินค้าที่เสียได้ง่ายมากผู้เลี้ยงโคนมในจังหวัดราชบุรีจึงประสบกับภาวะขาดทุนจนต้องเลิกอาชีพไปหลายราย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงความเดือดร้อนที่ผู้เลี้ยงโคนมได้รับ จึงทรงมีพระราชดำริให้สร้างโรงงานนมผงสวนกุหลาบขึ้นในพ.ศ. 2512 เพื่อรองรับนมดิบที่เกินความต้องการของตลาดมาผลิตเป็นนมผงแทนและทรงมีพระราชดำริจะให้

ความช่วยเหลือแก่ผู้เลี้ยงโคนมในจังหวัดราชบุรีซึ่งได้ทูลเกล้าถวายฎีกาเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นด้วย ในปีถัดมา จังหวัดราชบุรีได้รับงบประมาณเพื่อใช้ในการสร้างศูนย์รวมนมขึ้นซึ่งภายหลังได้เปลี่ยนไปดำเนินงานในรูปของสหกรณ์โคนมแทน อย่างไรก็ตาม ผู้เลี้ยงโคนมยังคงมีปัญหาในเรื่องแหล่งรับซื้อนมคั้นอยู่ เพราะโรงงานผลิตนมของเอกชนได้หันไปซื้อหางนมผงมาใช้แทนเนื่องจากนมคั้นมีปริมาณการผลิตไม่สม่ำเสมอและมีราคาสูงกว่าหางนมผงมาก จนกระทั่งถึงพ.ศ. 2515 บริษัทผลิตภัณฑ์นมหนองโพราชบุรีจำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์) ได้เปิดดำเนินการผลิตนมผงเพิ่มขึ้นอีกแห่งหนึ่ง ในการผลิตนมผงนั้น ทั้งโรงงานผงสวนคูสิตและบริษัทผลิตภัณฑ์นมหนองโพราชบุรีจำกัดได้ประสบภาวะขาดทุนตลอดมา เพราะมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานสูงมากแต่ก็ช่วยแก้ไขให้ภาวะการเลี้ยงโคนมดีขึ้นเรื่อยๆ ปัจจุบัน บริษัทผลิตภัณฑ์นมหนองโพราชบุรีจำกัดได้หยุดผลิตนมผงและได้ทำการผลิตนมสดแทนโดยรวมการดำเนินงานเข้ากับสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรีจำกัดตั้งแต่วันที่ 2518 ส่วนฟาร์มโคนมไทย-เคนมาร์คได้ออกกิจการเป็นรัฐวิสาหกิจเมื่อพ.ศ. 2516 โดยให้ชื่อว่าองค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย (อ.ส.ค.) และในปัจจุบันได้ขยายขอบเขตความช่วยเหลือในการเลี้ยงโคนมไปยังจังหวัดต่างๆ เช่น ลพบุรี นครราชสีมา เชียงใหม่ เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์

จากการศึกษาถึงการเลี้ยงโคนมตั้งแต่ในอดีตพบว่าสาเหตุที่ทำให้การเลี้ยงโคนมประสบความล้มเหลวจนเคยเชื่อกันว่าการเลี้ยงโคนมไม่เหมาะสมกับประเทศไทยนั้นเนื่องมาจากข้อบกพร่อง 2 ประการ¹ คือ

1. เรื่องอาหาร การให้อาหารโคนมยังขาดพวกแร่ธาตุต่างๆ ในจำนวนที่เหมาะสมกับความต้องการของโคนม
2. เรื่องการป้องกันรักษาโรค การเลี้ยงโคนมยังขาดความรู้เรื่องโรคต่างๆ ของโคนมโดยเฉพาะโรคโลหิตจางที่เกิดจากเชื้อโรคที่เห็บและแมลงดูดเลือดต่างๆ นำมาให้

¹ ยอค วัฒนสินธุ์, "การเลี้ยงโคนมในประเทศไทย," หน้า 4.

ในปัจจุบันเมื่อได้มีการแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ แล้ว การเลี้ยงโคนมจึงได้กลายเป็นอาชีพหนึ่งที่สามารถทำรายได้ที่ค่อนข้างสม่ำเสมอในระดับที่น่าพอใจให้แก่ผู้เลี้ยงโคนม เนื่องจากมีแหล่งรับซื้อและการกำหนดราคาการรับซื้อนมดิบที่แน่นอน ผู้ที่เลี้ยงโคนมอยู่เดิมและผู้ที่กำลังจะเริ่มเลี้ยงโคนมมีโอกาสที่จะได้รับผลสำเร็จและความมั่นคงในการประกอบอาชีพนี้ เพราะนมดิบที่ผลิตได้ในประเทศยังมีปริมาณน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการของผู้บริโภค นอกจากนี้รัฐบาลยังได้ให้ความสนใจที่จะส่งเสริมการเลี้ยงโคนมให้เป็นอาชีพที่ช่วยเพิ่มพูนรายได้แก่เกษตรกรและเป็นการช่วยให้เศรษฐกิจของประเทศดีขึ้น โดยเฉพาะการลดปริมาณการสั่งซื้อผลิตภัณฑ์นมจากต่างประเทศในอนาคต

แหล่งเลี้ยงโคนมสำคัญในประเทศไทย

การเลี้ยงโคนมเป็นอาชีพที่ได้รับความสนใจจากทั้งทางรัฐบาลและประชาชน ปัจจุบันมีการรวมกลุ่มของผู้เลี้ยงโคนมจนกลายเป็นแหล่งเลี้ยงโคนมที่สำคัญ 5 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มผู้เลี้ยงโคนมขององค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย มีการเลี้ยงโคนมกันในบริเวณอำเภอหมวกเหล็ก อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี ในอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา และในอำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี ผู้เลี้ยงโคนมส่วนใหญ่จะรวมกลุ่มอยู่ในรูปของนิคมสร้างตนเองเลี้ยงโคนม ได้แก่ นิคมสร้างตนเองเลี้ยงโคนมหมวกเหล็กและศูนย์ส่งเสริมกิจการโคนมพัฒนานิคม ส่วนฟาร์มของเอกชนจะกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณดังกล่าว องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทยเป็นแหล่งรับซื้อนมดิบทั้งหมดในบริเวณนี้และได้อำนวยความสะดวกในการรับซื้อและขนส่งนมดิบโดยตั้งศูนย์รวมนมขึ้นในนิคมด้วย

2. กลุ่มผู้เลี้ยงโคนมของสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรีจำกัด บริเวณที่เลี้ยงโคนมกันมาก ได้แก่ ในอำเภอโพธารามและอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ในระยะเวลา 4-5 ปีที่ผ่านมา การเลี้ยงโคนมในแหล่งนี้มีการขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็วและมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรีจำกัด(ในพระบรมราชูปถัมภ์)เป็นศูนย์

รวมนมของแหล่งนี้

3. กลุ่มผู้เลี้ยงโคนมของสหกรณ์โคนมเชียงใหม่จำกัด การเลี้ยงโคนมมีในบริเวณอำเภอสันกำแพงและอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ การขยายตัวของ การเลี้ยงโคนมในแหล่งนี้จะช้ากว่าในแหล่งสำคัญอื่นๆ เพราะประสิทธิภาพในการเลี้ยงโคนมของผู้เลี้ยงโคนมในแหล่งนี้ยังอยู่ในระดับที่ต่ำมาก ศูนย์รวมนมของแหล่งนี้อยู่ที่สถานีบำรุงพันธุ์สัตว์เชียงใหม่

4. กลุ่มผู้เลี้ยงโคนมของสหกรณ์โคนมอุษายาจำกัด มีการเลี้ยงโคนมในอำเภอเมือง จังหวัดอุษายา และมีสหกรณ์โคนมอุษายาจำกัดเป็นศูนย์รวมนม

5. กลุ่มผู้เลี้ยงโคนมของสหกรณ์โคนมนครปฐมจำกัด มีการเลี้ยงโคนมกันในอำเภอกำแพงแสนและอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ศูนย์รวมนมอยู่ที่สหกรณ์โคนมนครปฐมจำกัด

จะเป็นที่สังเกตว่าแหล่งเลี้ยงโคนมที่สำคัญจะมีแหล่งรับซื้อนมดิบหรือศูนย์รวมนมตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงด้วย ส่วนการเลี้ยงโคนมในจังหวัดอื่นๆ ยังมีจำนวนน้อย นมดิบที่ผลิตได้สามารถจำหน่ายได้ภายในท้องถิ่นเท่านั้น เช่น จังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น

สำหรับแผนการขยายแหล่งการเลี้ยงโคนมในประเทศไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดทำโครงการเร่งรัดการผลิตนมขึ้นเมื่อพ.ศ. 2521 เพื่อให้สอดคล้องกับการผลิตโคนมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติพ.ศ. 2520-2524 โดยในระยะแรกจะเริ่มส่งเสริมการเลี้ยงโคนมในบริเวณดังนี้ คือ

1. ภาคกลาง จะดำเนินการในเขตจังหวัดสระบุรี อุษายา ลพบุรี บางส่วนของจังหวัดนครราชสีมาและชัยภูมิ โดยถือเอาอำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรีเป็นศูนย์กลาง

2. ภาคเหนือ จะดำเนินการในเขตจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง พะเยา ลำพูน

และบางส่วนของจังหวัดเชียงราย โดยถือเอาจังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง

3. ภาคตะวันตก จะดำเนินการในเขตจังหวัดนครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และบางส่วนของจังหวัดชุมพร โดยถือเอาหนองโพ จังหวัดราชบุรี เป็นศูนย์กลาง และประจวบคีรีขันธ์เป็นศูนย์กลางทางค่านใต้

4. ภาคตะวันออก จะดำเนินการในเขตจังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรี โดยมี จังหวัดชลบุรีเป็นศูนย์กลาง

ขณะนี้ได้มีการดำเนินงานไปบ้างแล้วในจังหวัดเพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์

ปริมาณการผลิตนมดิบและความต้องการนมดิบในประเทศ

มูลค่าผลิตภัณฑ์นมที่นำเข้าประเทศในตารางที่ 6 จะแสดงว่าประเทศไทยมีการสั่งซื้อผลิตภัณฑ์นมปีละจำนวนมากและเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เช่น ในปี 2522 มีมูลค่า 1,204 ล้านบาทซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี 2520 ถึงร้อยละ 42 ส่วนการผลิตนมดิบจากการเลี้ยงโคนมในแหล่งเลี้ยงโคนมสำคัญจะมีปริมาณรวมทั้งหมดดังแสดงในตารางที่ 7

จากการคำนวณปริมาณนมดิบที่ความต้องการทั้งหมดในประเทศดังแสดงไว้ในตารางที่ 8 โดยการแปลงผลิตภัณฑ์นมต่างๆ ที่สั่งซื้อมาจากต่างประเทศให้เป็นปริมาณนมดิบและรวมกับปริมาณนมดิบที่ผลิตได้เองภายในประเทศ ปรากฏว่าปริมาณนมดิบที่ความต้องการทั้งหมดจะเป็น 406,240 451,471 และ 436,663 เมตริกตันในปี 2520 2521 และ 2522 ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างปริมาณนมดิบที่ผลิตได้เองภายในประเทศกับปริมาณนมดิบที่ความต้องการทั้งหมดจะคิดเป็นอัตราส่วนที่น้อยมาก เช่น ในปี 2522 ปริมาณนมดิบที่ผลิตได้ภายในประเทศจะคิดเป็นร้อยละ 3.74 ของปริมาณความต้องการนมดิบทั้งหมดเท่านั้นซึ่งยังไม่เพียงพอที่จะสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ทั้งหมดจึงต้องขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศด้วยการนำผลิตภัณฑ์นมจากต่างประเทศเข้ามาแทน ดังนั้น ประเทศไทยจึงควรส่งเสริมการเลี้ยงโคนมเพื่อเพิ่มปริมาณนมดิบในประเทศให้มากขึ้นจนสามารถพึ่งตนเองในการผลิตผลิตภัณฑ์นมต่างๆ ได้ในอนาคต

ตารางที่ 6 ปริมาณและมูลค่าของผลิตภัณฑ์นำเข้าประเทศไทยในพ.ศ. 2520-2522

ปริมาณ: เมตริกตัน

มูลค่า : ล้านบาท

ประเภทของผลิตภัณฑ์	2520		2521		2522	
	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า
นมสดและครีมสดอื่นๆ	-	-	6.72	.339	-	-
นมชนิดข้นหวาน	18.72	.453	14.13	.421	3.92	.154
นมสดบรรจุกระป๋อง	-	-	37.21	1.604	-	-
หางนมชนิดหวาน	150.00	1.577	90.00	1.152	15.00	.213
หางนมชนิดไม่หวาน	1,681.50	15.688	-	-	-	-
ครีมบรรจุกระป๋อง	15.83	.424	15.01	.409	10.19	.277
นมและครีมชนิดอื่นและ ชนิดกระเหยอื่นๆ	-	-	2.35	.064	31.03	.499
นมผงเลี้ยงทารก	8,746.14	384.053	9,531.50	450.214	10,610.16	574.437
นมผง	1,007.04	18.360	832.00	16.590	1,808.60	49.374
หางนมผง	28,737.02	283.225	32,103.72	344.141	29,015.91	397.926
นมผงสกัดไขมันบางส่วน	771.41	11.353	1,283.51	16.446	1,284.70	21.805
ครีมผง	-	-	-	-	20.66	.195
มันเนย	4,011.22	113.976	3,673.97	109.569	4,588.57	140.757
เนยไม่บรรจุกระป๋อง	49.48	1.649	22.54	.800	18.11	.717
เนยบรรจุกระป๋อง	122.82	4.539	57.84	2.303	146.83	5.521
น้ำมันเนย	51.39	1.720	47.99	1.525	51.72	1.662
เนยแข็งและเนยเปรี้ยวแข็ง	178.64	8.136	182.44	9.709	196.35	10.669
รวม		845.153		955.286		1,204.206
อัตราการเพิ่มของมูลค่าผลิตภัณฑ์ ที่นำเข้าประเทศ(ร้อยละ)		-		13.03		42.48

ที่มา กรมศุลกากร

ตารางที่ 7 ปริมาณการผลิตนมดิบจากแหล่งเลี้ยงโคนมสำคัญในประเทศระหว่าง
พ.ศ. 2520-2522

ปริมาณ: เมตริกตัน

	2520	2521	2522
องค์การส่งเสริมกิจการโคนม แห่งประเทศไทย(อ.ส.ค.)	5,618.508	6,474.153	7,212.796
สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรีจำกัด	4,346.721	5,467.016	6,934.627
สหกรณ์โคนมอยุธยาจำกัด	1,117.646	1,241.597	1,342.735
สหกรณ์โคนมนครปฐมจำกัด	286.515	282.712	300.386
ผลิตภัณฑ์นมห้วยแก้วเชียงใหม่	699.516	740.181	542.946
รวม	12,068.906	14,205.659	16,333.490
อัตราการเพิ่มของปริมาณการผลิต นมดิบภายในประเทศ(ร้อยละ)	-	17.70	35.34

ที่มา องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย, สหกรณ์โคนมต่างๆ
และโรงงานผลิตภัณฑ์นมห้วยแก้วเชียงใหม่

ตารางที่ 8 การคำนวณปริมาณความต้องการนมดิบภายในประเทศระหว่างพ.ศ. 2520-2522

ปริมาณ: เมตริกตัน

	อัตราการผลิต 1/	2520		2521		2522	
		2/ ปริมาณนำเข้า	ปริมาณนมดิบ	2/ ปริมาณนำเข้า	ปริมาณนมดิบ	2/ ปริมาณนำเข้า	ปริมาณนมดิบ
ผลิตภัณฑ์นมที่นำเข้าประเทศ							
นมสดและครีมสดอื่นๆ	1.00	-	-	6.72	6.72	-	-
นมชนิดข้นหวาน	2.22	18.72	41.56	14.13	31.37	3.92	8.70
นมสดบรรจุกระป๋อง	1.00	-	-	37.21	37.21	-	-
หางนมชนิดหวาน	1.12	150.00	168.00	90.00	100.80	15.00	16.80
หางนมชนิดไม่หวาน	1.12	1,681.50	1,883.28	-	-	-	-
ครีมบรรจุกระป๋อง	0.67	15.83	10.61	15.01	10.06	10.19	6.83
นมและครีมชนิดข้นและชนิด ระเหยอื่นๆ	2.08	-	-	2.35	4.89	31.03	64.54
นมผงเลี้ยงทารก	7.76	8,746.14	67,870.05	9,531.50	73,964.44	10,610.16	82,334.84
นมผง	7.76	1,007.04	7,814.63	832.00	6,456.32	1,808.60	14,034.74
หางนมผง	10.78	28,737.02	309,785.07	32,103.72	346,078.10	29,015.91	312,791.50
นมผงสกัดไขมันบางส่วน	7.76	771.41	5,986.14	1,283.51	9,960.04	1,284.70	9,969.27
ครีมผง	20.89	-	-	-	-	20.66	431.59
มันเนย	0	4,011.22	0	3,673.97	0	4,588.57	0
เนยไม่บรรจุกระป๋อง	0.10	49.48	4.95	22.54	2.25	18.11	1.81
เนยบรรจุกระป๋อง	0.10	122.82	12.28	57.84	5.78	146.83	14.68
น้ำมันเนย	0	51.39	0	47.99	0	51.72	0
เนยแข็งและนมเปรี้ยวแข็ง	3.33	178.64	594.87	182.44	607.53	196.35	653.85
รวมปริมาณนมดิบที่ความต้องการสำหรับใช้ ผลิตเป็นผลิตภัณฑ์นมที่นำเข้าทั้งหมด			394,171.44		437,265.51		420,329.15
ปริมาณการผลิตนมดิบภายในประเทศ ^{3/}			12,068.91		14,205.66		16,333.49
รวมปริมาณความต้องการนมดิบทั้งหมดในประเทศ			406,240.35		451,471.17		436,662.64
ปริมาณการผลิตนมดิบภายในประเทศต่อปริมาณ ความต้องการนมดิบทั้งหมด(ร้อยละ)			2.97		3.15		3.74

หมายเหตุ 1/ ประวีร์ วิชชุตา, "สูตรสำเร็จในการคำนวณผลิตภัณฑ์นมเป็นนมสดและปริมาณนมสด
ที่คนไทยบริโภคในปีพ.ศ. 2516," อาหาร 7 (มกราคม-มีนาคม 2518): 10-11.

2/ จากปริมาณผลิตภัณฑ์นมที่นำเข้าประเทศในตารางที่ 6.

3/ จากปริมาณการผลิตนมดิบภายในประเทศในตารางที่ 7.

ผู้ผลิตนมสดในประเทศไทย

แม้ว่าการผลิตนมและการเลี้ยงโคนมจะเกิดขึ้นควบคู่กันตลอดมา แต่การผลิตนมในรูปของอุตสาหกรรมเพิ่งมีขึ้นในประเทศไทยเมื่อประมาณ 20 กว่าปีมานี้เอง แต่เดิมการผลิตนมเพื่อจำหน่ายนั้น ผู้เลี้ยงโคนมจะนำนมดิบบรรจุในภาชนะส่งขายตามบ้านของผู้บริโภคโดยยังไม่มี การคำนึงถึงความสะอาดในการผลิตและการฆ่าเชื้อโรคในนม ถ้าจะมีการฆ่าเชื้อโรคในนมก็จะใช้การต้มหรือหนึ่ง เมื่อได้มีการจัดตั้งโรงงานผลิตนมเพื่อการบริโภคขึ้น เช่น บริษัทโฟร์โมสต์อาหารนม(กรุงเทพฯ) จำกัด (ซึ่งในปัจจุบันได้เปลี่ยนไปผลิตนมคั้นรูปแทน) จึงเริ่มมีการผลิตนมโดยนำกรรมวิธีพาสเจอร์ไรส์มาใช้ นมที่ผลิตได้จะมีการฆ่าเชื้อโรคและตรวจสอบคุณภาพก่อนจะจำหน่ายในภาชนะบรรจุที่สะอาดถูกสุขลักษณะให้แก่ผู้บริโภค เมื่อการเลี้ยงโคนมได้รับการส่งเสริมจนแพร่หลาย จึงมีการตั้งโรงงานผลิตนมสดขึ้นในแหล่งเลี้ยงโคนมที่สำคัญเพื่อรองรับนมดิบที่ผลิตได้ นอกจากนี้ยังมีผู้ผลิตนมสดรายย่อยเพื่อจำหน่ายในท้องถิ่นในจังหวัดที่มีการเลี้ยงโคนมด้วย

ปัจจุบัน มีโรงงานนมที่ผลิตนมสดรายสำคัญอยู่ 9 แห่งด้วยกัน คือ

1. องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย(อ.ส.ค.) มีโรงงานซึ่งผลิตนมสดพาสเจอร์ไรส์และสเตอริไลส์ นมคั้นรูปพาสเจอร์ไรส์และสเตอริไลส์ และนมเปรี้ยว นมดิบที่รับซื้อจะใช้ในการผลิตของโรงงานทั้งหมด
2. สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรีจำกัด(ในพระบรมราชูปถัมภ์) มีโรงงานผลิตนมสดและนมปรุงแต่งพาสเจอร์ไรส์ และขณะนี้โรงงานนมได้เริ่มมีการผลิตนมสดและนมปรุงแต่งสเตอริไลส์ด้วย นมดิบที่รับซื้อจะใช้ในการผลิตของโรงงานร้อยละ 80 ส่วนนมดิบที่เหลือจะจำหน่ายให้ศูนย์รวมนมสวนจิตรลดา และบริษัทยูโนเทคมีลค์จำกัด
3. ผลิตภัณฑ์นมห้วยแก้ว เชียงใหม่ มีโรงงานผลิตนมสดและนมปรุงแต่งพาสเจอร์ไรส์ และเนย โรงงานรับซื้อนมดิบจากสหกรณ์โคนมเชียงใหม่จำกัดและสถานีบำรุงพันธุ์สัตว์เชียงใหม่

ตารางที่ 9 โรงงานนมในประเทศไทย

โรงงาน	สถานที่ตั้ง	เจ้าของ
1. องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย (อ.ส.ค.)	160 ถนนมิตรภาพ อ.มวกเหล็ก จ.สระบุรี	รัฐวิสาหกิจ
2. สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์)	119 หมู่ 3 ต.หนองโพ อ.โพธาราม จ.ราชบุรี	สหกรณ์
3. ผลิตภัณฑ์นมห้วยแก้วเชียงใหม่	สถานีบำรุงพันธุ์สัตว์เชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	รัฐบาล
4. สหกรณ์โคนมอุษายา จำกัด	ถนนโรจนะ ต.ชนู อ.อุทัย จ.อุษายา	สหกรณ์
5. สหกรณ์โคนมนครปฐม จำกัด	อ.เมือง จ.นครปฐม	สหกรณ์
6. โรงนมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อ.บางเขน จ.กรุงเทพมหานคร	รัฐบาล
7. ศูนย์รวมนมสวนจิตรลดา	บริเวณสวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร	โครงการ ส่วนพระองค์ สวนจิตรลดา
8. บริษัทบางกอกแควี่ฟาร์ม จำกัด	13/1 หมู่ 2 ต.สัมปทาน อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม	เอกชน
9. บริษัทยูโนเค็ดมิลค์ จำกัด	149 ซอยเทพารักษ์ ถนนสุขุมวิท สำโรงเหนือ จ.สมุทรปราการ	เอกชน

4. สหกรณ์โคนมอยุธยาจำกัด มีโรงงานผลิตนมสดและนมปรุงแต่งพาสเจอร์ไรส์โดยใช้นมดิบที่รับซื้อร้อยละ 40 นมดิบที่เหลือจะจำหน่ายให้โรงเรียนมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บริษัทยูไนเต็คนมิลค์จำกัด บริษัทยาคุลท์(แห่งประเทศไทย)จำกัด และเอกชน

5. สหกรณ์โคนมนครปฐมจำกัด มีโรงงานผลิตนมสดพาสเจอร์ไรส์โดยใช้นมดิบที่รับซื้อร้อยละ 40 นมดิบที่เหลือจะจำหน่ายให้บริษัทบางกอกแคร์ฟลันท์จำกัด

6. โรงเรียนมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีโรงงานผลิตนมสดพาสเจอร์ไรส์ซึ่งตั้งขึ้นเพื่อประโยชน์ด้านการศึกษาและเพื่อส่งเสริมให้มีการบริโภคนมสดมากขึ้น โรงงานจะใช้นมดิบจากโคนมที่เลี้ยงไว้เพื่อการศึกษาในมหาวิทยาลัยและนมที่รับซื้อจากสหกรณ์โคนมอยุธยาจำกัดและจากผู้เลี้ยงโคนมในเขตกรุงเทพมหานคร

7. ศูนย์รวมนมสวนจิตรลดา มีโรงงานผลิตนมสดพาสเจอร์ไรส์ซึ่งตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือผู้มีอาชีพเลี้ยงโคนมและผลิตนมสดที่มีคุณภาพและถูกหลักอนามัยเพื่อส่งเสริมการบริโภคนมสดให้กว้างขวางยิ่งขึ้น นอกจากนมที่ได้จากโรงโคนมสวนจิตรลดาแล้ว โรงงานยังรับซื้อนมจากสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรีจำกัดและจากผู้เลี้ยงโคนมในเขตกรุงเทพมหานคร

8. บริษัทบางกอกแคร์ฟลันท์จำกัด มีโรงงานซึ่งผลิตทั้งนมสดและนมคั้นรูปแบบพาสเจอร์ไรส์และสเตอริไลส์ โดยจะรับซื้อนมดิบจากสหกรณ์โคนมนครปฐมจำกัด

9. บริษัทยูไนเต็คนมิลค์จำกัด มีโรงงานผลิตนมสดสเตอริไลส์บรรจุกระป๋องและผลิตภัณฑ์นมอื่นๆ เช่น นมข้นหวาน โรงงานซื้อนมดิบจากสหกรณ์โคนมอยุธยาจำกัดและสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรีจำกัด